

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

УДК 811.163.41'373.421'373.23-055.1/.2
DOI: 10.15587/2313-8416.2015.39228

ГЕНДЕРНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ У ЛЕКСИЦІ СЕРБСЬКОЇ МОВИ

© Д. В. Девлиш

У статті увагу приділено поняттям "гендер" і "гендерний стереотип" та мовній картині світу. Досліджено лексику сербської мови через призму аналізу синонімічних рядів на позначення рис характеру чоловіків та жінок. У структурі цих понять виділено: зовнішні характеристики, фізичні характеристики, внутрішні характеристики, інтелектуальні характеристики. У межах мікрокомпоненту "внутрішні характеристики" проаналізовано дві різні негативні для кожної із статей ознаки: нерішучий чоловік, чоловік-грубіян; балакуча жінка, зла жінка

Ключові слова: гендер, гендерний стереотип, лексема, мовна картина світу, фемінне, маскулінне

The article focuses its attention on the concepts "gender", "gender stereotype" and linguistic picture of the world. The lexicon of the Serbian language was researched through the prism of the analysis of synonymic rows which are used to represent character traits of men and women. In the structure of these concepts the following terms were pointed out: external characteristics, physical characteristics, internal characteristics, intellectual characteristics. Within the framework of the microcomponent "internal characteristics" two different negative features of both genders were analyzed: indecisive man, rude man; talkative woman, angry woman

Keywords: gender, gender stereotype, lexeme, linguistic picture of the world, feminine, masculine

1. Вступ

Останніми роками в Україні актуальними стали гендерні студії, виникнення яких пов'язують із зміною наукової парадигми в гуманітарних науках під впливом постмодерністської філософії та загальної тенденції сучасного антропоцентризму. Незважаючи на те, що в основі поняття гендеру лежать невербальні, екстралінгвальні категорії, його зміст може бути розкрито за допомогою лінгвогуманітарних знань. Сьогодні гендер є об'єктом дослідження соціолінгвістики, психолінгвістики, феміністської лінгвістики, лінгвокультурології, когнітивної лінгвістики, адже антропоцентричні засади "взаємозбагачують розгалужені філологічні напрями при застосуванні категорій одного напрямку на теренах суміжного" [1].

2. Постановка проблеми

Актуальність обраної теми зумовлена значною роллю лексики у відображенні різних сфер життя певного народу. Стереотипні уявлення про чоловіче і жіноче (фемінне і маскулінне) та їхні гендерні ролі відрізняються у різних культурах. Це знаходить своє відображення у мові. Сучасні дослідники наголошують на необхідності вивчення не тільки вербальної поведінки чоловіків і жінок, але й самої системи мови на предмет специфіки відображення в ній фемінності і маскулінності. Зокрема, представлене дослідження присвячене виявленню та аналізу гендерних стереотипів, які ґрунтуються на аналізі лексики сербської мови на позначення мікрокомпоненту "внутрішні характеристики". Важливим також є виділення базових по-

нять: гендер, гендерний стереотип; опис лексики сербської мови у гендерному аспекті; виявлення позитивних чи негативних номінацій, властивих для мікрокомпоненту внутрішні характеристики для понять чоловік – жінка. Матеріалом для вивчення стали лексичні одиниці, які було зібрано при спілкуванні автора із носіями сербської мови та зі словників сербської мови (Сербохорватсько-російський словник під ред. І. Толстого, Словник синонімів під ред. П. Чосича, тощо) [2, 3]. Для тлумачення значення низки слів і для виявлення частоти вживань лексем було використано інтернет-сайти [4, 5]. Статтю написано в руслі антропоцентричної парадигми сучасного мовознавства, у якому людина є центром, через який проходять координати, що визначають предмет, завдання, методи, ціннісні орієнтації сучасної лінгвістики.

3. Літературний огляд

Вітчизняні і зарубіжні лінгвокультурологи та гендерологи спрямовують свою увагу на виявлення та аналіз гендерного концептуального змісту на матеріалі як західноєвропейських (праці О. Бессонової [6], А. Кириліної [7], А. Мартинюк [8], О. Бондаренко, Н. Соколової [9] тощо), так і слов'янських мов (В. Телія, А. Кириліна, А. Архангельська, О. Чибишева, Т. Сукаленко [10]). Зазначимо, що більшу частину праць зазначених авторів виконано на матеріалі західноєвропейських мов, що свідчить про недостатню у цьому аспекті увагу до слов'янських мов. Враховуючи цю прогалину, гендерні дослідження на матеріалі сербської мови, реконструкція уявлень та стереотипів сербського

етносу щодо статевої дихотомії є сьогодні актуальними. Варто також зауважити, що вивчення лексики у гендерному висвітленні, ще тільки починає утверджуватися в українській лінгвістиці.

4. Гендер та гендерні дослідження. Аналіз лексики сербської мови на позначення мікрокомпоненту "внутрішні характеристики" для понять чоловік та жінка

На відміну від поняття "стать" як сукупності анатомо-біологічних особливостей, поняття "гендер" було введено в соціологічні дослідження для позначення соціокультурного конструкта, який суспільство "надбудовує" над фізіологічною реальністю. "Гендер" означає не тільки процес продуктування суспільством розбіжностей у чоловічих та жіночих ролях, поведінці, ментальних та емоційних характеристиках, а й сам результат – соціальний конструкт гендера. Конструювання гендерних відмінностей відбувається через певну систему соціалізації (яка виховує різні навички і психологічні якості у дівчат та хлопців), розподіл праці між чоловіками та жінками і прийняті у суспільстві культурні норми, ролі, стереотипи. При цьому гендерні ролі і норми не мають універсального змісту і значно відрізняються в різних суспільствах. У цьому сенсі бути чоловіком чи жінкою зовсім не означає мати певні природні якості, а саме: підкорятися передбаченим суспільством стандартам (наприклад, носити спідницю, якщо ти шотландець, або штани – якщо ти узбечка) [11].

Поняття "гендер" увійшло до сучасної лінгвістичної науки у другій половині минулого століття, що пов'язане зі зміною наукової парадигми у гуманітарних науках під впливом філософії постмодернізму [12]. Нове трактування катеґорії зацікавлення процесів, розвиток нових теорій особистості, зацікавлення суб'єктивним, особистим життям людини – все це призвело до переосмислення дослідження гендерного питання. На сучасному етапі до розгляду включають і такі катеґорії як етнос, вік та стать.

Питання, пов'язані з розробкою методики лінгвістичного дослідження гендеру, створенням інструментарію гендерних досліджень, є магістральними у сучасній лінгвістиці [13]. Багато з цих питань ще недостатньо досліджені і потребують подальшої конкретизації. Перше з них – це питання про те, що становить поняття "гендер".

Гендер, за А. Кириліною, – це соціальна стать на відміну від біологічної, і продукується вона у процесі соціальної, культурної і мовної практики. Гендерний чинник, який враховує природну стать людини і її соціальні "наслідки", є однією з істотних характеристик особистості і протягом усього її життя впливає на усвідомлення нею своєї ідентичності, а також на ідентифікацію суб'єкта-мовця іншими членами соціуму [7].

Наприкінці 60-х – початку 70-х років гендерні дослідження в мові отримали потужний імпульс завдяки так званому Новому жіночому рухові у США та Німеччині, унаслідок чого у мовознавстві виник своєрідний напрям, який отримав назву феміністичної лінгвістики (ФЛ), або феміністської критики

мови. Провідною в цій галузі стала праця Р. Лакофф "Мова і місце жінки", яка демонструвала андроцентричність мови і неповноцінність образу жінки в картині світу, яка відтворюється в мові [14]. Значне поширення досліджень мовної картини світу та виділення їх у окрему галузь лінгвістики припадає на 80–90 рр. ХХ століття. Зокрема, О. Селіванова підкреслює надзвичайну актуальність в Україні "вивчення різних фрагментів національно-мовної картини світу з огляду на специфіку етнічної свідомості мовців, вплив звичаїв, соціокультурних фонових знань, традицій, обрядів, вірувань, міфології та ін." [15].

З 80-х років минулого століття спостерігаємо зростання інтересу до гендеру в російській лінгвістиці. При Московському лінгвістичному університеті утворено Лабораторію гендерних досліджень, яка активно провадить роботу у цій царині, консолідує науковців Росії, СНД, європейських країн, організовуючи, починаючи з 1999 р., Міжнародні конференції "Гендер: мова, культура, комунікація". Стале зацікавлення лінгвістично зорієнтованою гендерною проблематикою спостерігається в Україні, що правда на кафедрах російської та іноземних мов (праці М. Холод, О. Горошко, автора психолінгвістичних праць з проблем гендерно маркованої мовної свідомості російськомовного населення України; Н. Бардіної, Н. Баландіної, Г. Яворської Т. Ковалевської; чимало цікавого у річці проблеми "гендер і лінгвістика" містить соціологічний аналіз мовної ситуації Києва, який здійснили Г. Залізник і Л. Масенко; різноаспектні підходи до вказаної проблематики намічені в працях Я. Пузиренко, М. Дмитрієвої; українське феміністське літературознавство (монографії Т. Гундорової, В. Агєвої, збірники "Гендер і культура", "Жінка як текст" та ін.), філософський спектр бачення "чоловічого" і "жіночого" висвітлюють праці київського філософа Н. Хамітова) [16].

Сьогодні прийоми аналізу на тлі лінгвокультурологічної парадигми успішно використовуються у сфері гендерних досліджень у вітчизняній та зарубіжній лінгвістиці на матеріалі лексики (О. Бессонова, О. Бондаренко, О. Дудолодова, М. Колеснікова, Н. Петій), фразеології (В. Телія, Д. Малішевська, І. Зикова, Ст. Георгієва, А. Петрова), пареміології (А.Кириліна, Ю. Абрамова, М. Кітанова, О. Узеньова) або у комплексних дослідженнях на широкому мовному матеріалі (А. Архангельська). На сучасному етапі багато праць присвячено вивченню національних концептосфер, наприклад, досліджується концептосфера мовлен-невої діяльності (О. Селіванова). Термін концепт-осфера не є новим у філології та лінгвістиці. Вперше його використав Д. Лихачов. Мовна картина світу (ще мовний проміжний світ, мовна репрезентація світу, мовна модель світу) невід'ємно пов'язана із концептуальною картиною світу. Мовну картину світу вважають більш консервативною, здатною довше зберігати сліди застарілих уявлень людини про світ, тоді як концептуальна здатна постійно доповнюватися та змінюватися. На думку О. Левченко, мовна картина світу позначає основні елементи концептуальної картини світу, а також експлікує останню

мовними засобами [17]. Під мовною картиною світу розуміємо сукупність уявлень носіїв певної лінгвокультури про об'єктивний та суб'єктивний світ, що закріплені в мові.

Мовна та концептуальна картини світу як динамічні взаємодіючі утворення завжди є антропоцентричними. Ми поділяємо думку Н. Соколової про те, що на формування картини світу значною мірою впливає гендерна належність, адже картина світу безпосередньо пов'язана з культурними цінностями та соціальним розподілом ролей, що ґрунтується на гендерній відмінності [9].

Маючи на увазі аспект формування мовної та концептуальної картини світу на підґрунті статевої диференціації та їх взаємовпливу, визначаємо гендерну картину світу як таку, що відбиває світосприйняття соціуму у руслі опозиції "фемінне/маскулінне". Гендерна картина світу створюється та зазнає змін через гендерні стереотипи – сформовані під впливом когнітивної діяльності та соціально-культурного досвіду людини, стійкі уявлення про лінгвістичні категорії, закріплені в поняттях чоловік чи жінка.

У межах нашого дослідження буде використано структуру, яку було запропоновано у праці О. Чибишевої. Науковець акцентує увагу на найвагоміших характеристиках понять *жінка* для носіїв російської мови та виділяє три мікро-компоненти:

- Зовнішні характеристики людини,
- Внутрішні характеристики людини,
- Соціальні характеристики людини [10].

У цьому дослідженні розглянемо мікрокомпонент внутрішні характеристики представлений ознаками "слабодухий, нерішучий чоловік", "грубіян", "балакуча жінка" та "зла, підступна жінка".

У сербській мові на позначення слабодухого, нерішучого чоловіка використовуються такі лексеми: *млитоња* [3], *страшљивац*, *плашљивац*, *малодушник*, *колебљивац*, *страшивац*, *баба*, *кекез*, *недоношче*, *пичка*, *гузица*, *млакоња*, *пичкица*, *ништавац*, *изјаловак*, *изјаловче*, *кукумавка*, *бескичмењак*, *крепалина*, *безвезњак*, *шоња*, *пекмез*, *неспретњаковић*, *шуша*, *спетљанко*, *плачитичка*, *кмеца*, *неспретњак*, *шепавац*, *заплетенко*, *несналажљивац*, *шоња*, *млитавац*, *блентав*, *мекушац*, *тетка*, *кукавица*, *шмокљан*, *килавац*, *трапавко*, *шепртља*, *поводљивац*, *завезанко*, *сметењак*, *смушењак*, *слабић*, *цмоља*, *неспособњак*, *балавац*, *балавко*, *балча*, *мусавко*, *прљавко*, *кењкавац*, *кмечало*, *кмецавац*, *папучар*, *плачљивац*, *кмечавац*, *шмрцавац*, *кењкало*, *плачкеша*, *гринтало*, *гринтавац*, *цендравац*, *цендрало*, *кмечало*, *тушло*, *ревало*, *бечало*, *цања*, *Цвиллидрета*. Надамо пояснення деяким із наведених лексем:

• *Слабић*, *цмоља* – в українській мові аналогом до нього є поняття слабак. Йдеться про номінацію хлопця чи чоловіка, який не може сам прийняти рішення, відмовити комусь, узяти відповідальність на себе.

• *Шоња* – називає чоловіка, який настільки палко любить свою кохану (дівчину, дружину), що не може їй ні в чому відмовити, виконує всі її забаганки, не зважаючи на їх доцільність, тощо. Так само він не

може не послухати її. Синонімом до цього слова може бути іменник *папучар*.

• *Килавац* – іменує надзвичайно слабкого, безхарактерного чоловіка. Серед усіх попередніх характеристик переважає інша – лінь. Саме через неї він страждає. Такий чоловік може бути сильним як лев, але йому ліньки показувати власні силу чи вміння.

• *Мекушац* – слово походить від прикметника *мек*. Існує міркування, що це назва "райського" чоловіка. Усе, що скаже йому дівчина – він відразу виконує. Друзі вбачають у цьому втрату його власного "я", адже про себе він при цьому забуває. Це чоловік або хлопець, який плаче ще місяць по тому, як його покинула дівчина. Синонімами до цієї назви можуть бути слова *шоња*, *папучар*.

• *Тетка* – назва чоловіка жіночої подоби, статури чи поведінки.

• *Шмокљан* – слово називає недолугого хлопця чи чоловіка, який не вміє пристосуватися у товаристві, дотримується традиційних суспільних уявлень та цінностей. Йому нічого в житті не вдається.

• *Блентав* – назва цілком дезорієнтованого, непридатного для життя представника чоловічої статі.

• *Безвезњак* – іменує безробітного чоловіка, який виконує роль домогосподарки в той час, коли дружина заробляє гроші на життя для сім'ї.

• *Кукавица* – слово є багатозначним і вживається у багатьох сферах життя суспільства. Перш за все, називає птаха, який відкладає свої яйця у чуже гніздо, а також боязку людину. Слово сьогодні зазнало семантичних змін і означає також людину, яка не готова до життєвих перемін, пристосування до чогось нового. Лексема не є надзвичайно поширеною серед мовців сербів. Найчастіше її використовують у кінофільмах.

• *Папучар* – назва чоловіка-підкаблучника, який повністю віддав бразди правління в родині до рук своєї дружини. Спосіб його життя – підкорятися, слухати в усьому свою дружину, у гіршому випадку такий чоловік ще й її боїться.

• *Пекмез* – назва надзвичайно розніженої особи, яка своєю поведінкою нервує оточуючих. Її хочеться розмазати "як повіддю".

• *Плачитичка*, *кмеца* – лексема означає особу чоловічої статі, яка на перший погляд видається справжнім чоловіком. Але з часом, особливо при спілкуванні, виявляється, що її патетичність переходить усі межі, а поведінка викликає бажання фізичного насилля над такою особою.

• *Поводљивац* – назва чоловіка, який легко піддається на будь-які провокації чи прохання, оскільки не хоче виглядати слабким. Але фактично саме таким він є.

• *Шуша* – номінує нікчему-чоловіка, якому щастить у житті. Він може отримати хорошу роботу, керувати проектами, виступати на телебаченні, писати книги, тощо. Такий типаж достатньо поширений серед сербів.

• *Шепртља* – називає чоловіка, який завжди бажає лише найкращого, але з різних причин йому не вдається зробити все так добре, як він того хотів.

- *Кукумавка* – іменує особу чоловічої статі, яка постійно висловлює своє незадоволення, своїми схлипуваннями і криками нагадує сича, що це слово буквально означає.

- *Цвилдрета* – слово є сербською назвою злого гнома Румпельштільцхена з казки братів Грім, а називає дорослу особу, постійно чимось невдоволену, яка скаржить на когось чи щось.

Окрім слабодухого чоловіка розглянемо ще тип чоловіка-грубіяна, невихованої людини. У сербській мові таку особу позначають такими лексемами: *грубіян* [3], *паор*, *неотесанац*, *вандалин*, *примитивац*, *непросвећеник*, *цибер*, *дрипац*, *сельак*, *сельачина*, *паланчанин*, *брђанин*, *балканац*, *цепаница*, *цицан*, *гек*, *дилкош*, *сировина*, *сивоња*, *троглодит*, *завичајац*, *неуљудник*, *шабан*, *неандерталац*, *назадњак*, *хорјат*, *папак*, *хулиган*, *чобан*, *чобанин*, *чобанчина*, *буздован*, *бараба*, *дизелаши*, *дивљак*, *простак*, *одрпанац*. Надамо пояснення до деяких із наведених лексем:

- *Грубіян* – це назва грубого, невихованого чоловіка, який не зник підбирати слів.

- *Примитивац* – назва особи, яка живе у сучасному світі, але має світогляд мавпи: мислить так же примітивно і не реагує на зміни в суспільстві.

- *Дрипац* – номінує чоловіка, який має специфічний зовнішній вигляд: кепка – набік, він постійно жує зубочистку чи соломинку. Головна сфера його зацікавленості: мотоцикли та автомобілі. Цю лексему батьки використовують, називаючи кавалерів своїх незаміжніх дочок.

- *Цибер* – назва худорлявого, негарного чоловіка, переважно сільського походження та абсолютно неамбіційного, який вдає із себе найрозумнішого, найгарнішого, загалом – найкращого. Говорить мало, стисло, дуже голосно. Головний його аргумент у будь-якій суперечці – сила, яку він застосовує. Це також поціновувач різноманітних реаліті-шоу, жовтої преси та блискучих предметів (кітчу).

- *Чобан*, *чобанин*, *чобанчина* – чобан, пастух, головний над отарою. Як і в українській дійсності сербських дітей примушували добре вчитися, щоб їх не довелося відправляти пасти свиней (гусей, овець, корів тощо). Назви використовуються як образливі для номінації недостатньої освіченості і примітивності мислення чоловіка.

- *Шабан* – слово має синоніми *будала*, *сельак*. Таку особу можна впізнати за білими шкарпетками та темними туфлями чи босоніжками чи за спортивним костюмом у театрі або церкві. Назва харизматичного типу чоловіка.

- *Неандерталац* – основне значення слова – вид праісторичної людини, яка населяла Європу і частину Азії. Ці первісні люди мали мозок, але вважати їх інтелігентними було проблематично. За аналогією до неандертальця у наш час серби називають цим словом невихованого, грубого у поведінці чоловіка.

- *Папак* – слово означає свинячу ратицю, а може використовуватися для позначення невихованого і нерозумного чоловіка.

- *Дизелаши* – позначає чоловіка, якого цивілізація торкнулася, він дружить з усіма (всі для нього брати). Упізнати його на вулиці можна за білими

шкарпетками, спортивним костюмом, жирною шкірою на обличчі та за значною кількістю золотих прикрас на грудях (хрести, браслети тощо)

Ми розглянули кілька характерних рис чоловіка, тепер варто приділити увагу жіноцтву. Крім того, що жінка є берегинєю, володіє спокійним, лагідним характером, вона має і певні негативні риси. За весь час роду людського жінок звинувачують у надмірній балакучості, пліткуванні тощо. Саме цей характерний для жінки аспект розглянемо далі. Номінації балакучої жінки представлено такими лексемами: *трачбаба* [3], *причалица*, *брбљивица*, *алакача*, *лупача*, *лупеталька*, *чегрталка*, *блебетуша*, *торокуша*, *лајавица*, *језичара*, *језичавка*, *потркуша*, *алапајада*, *алапача*, *празнопричалица*, *оговаратељица*, *покућарка*, *трачара*, *стокућа*, *говорљивица*, *крекетуша*, *сокачара*. Пояснимо кілька з них:

- *Брбљивица* – позначає жінку або дівчину, яка говорить без упину, переважно розповідає останні новини із яскравими емоціями.

- *Алапача* – назва особи, яка завжди заперечує. Це тип дівчини, у якої не закривається рот. Такі особи жіночої статі розповсюджують певну інформацію, а потім уникають тих, яких вони обмовляють. Робоче місце такої дівчини чи жінки – вітальня сусідки. Вона з радістю ходить до когось на каву, але не любить, коли до неї самої приходять гості. Адже тоді вона витрачає час даремно, бо пропускає найцікавіші моменти життя сусідів.

- *Језичара*, *језичавка* – називає тип жінки/ дівчини, який трапляється всюди, де живуть люди. У селах таких осіб можна швидко впізнати, тому ідеальним місцем проживання для неї є велике місто. Це найгірший тип жінок. Усе знають і все повинні розповісти іншим. Певна розповідь про когось може змінюватися, до неї додаватися власні фантазії, лиш би вона звучала правдоподібніше і можна було говорити про мораль. Такі особи люблять вигадувати інформацію про людей, які їм не подобаються і ходити обговорювати її з усіма сусідами. Способом порятунку від такої жінки – не спілкуватися з нею, по можливості не дивитися на неї, у жодному випадку не впускати до свого дому.

- *Торокуша* – назва особи, яка постійно про щось торохтить, схильна до обмовлянь, плете як з гарячки.

- *Трачара* – номінує особу, яка передає інформацію. Вона може бути класичною (розповсюджувати чутки із дрібними власними модифікаціями) та режисерська версія (до реальної у історії додаються елементи з бразильських серіалів, що робить сюжет ще інтригуючішим).

- *Причалица* – слово є антонімом до *ћуталица*. Така особа відразу із видихом повітря видає довжелезний потік інформації (не обов'язково зв'язної). Більшість цих дівчат чи жінок достатньо надокучливі та швидко набридають оточуючим. Однак є такі, слухати яких подекуди навіть весело, оскільки не такі вже й дурниці вони плетуть.

- *Чегрталка* – означає жінку, в якої не закривається рот. Так само називають будь-яку річ, яка

є постійним джерелом шуму. Ця назва виникла за звуковими асоціаціями.

- *Блебетуша* – назва утворилася від дієслова *блебетати*, тобто плести непов'язані між собою дурниці, то ж означає жінку, яка говорить нісенітниці.

- *Празнопричалица* – означає особу, яка говорить пусті, безінформаційні фрази, неважливі для оточуючих.

- *Оговарательица* – слово утворено від *оговарати* (обмовляти). Це, як відомо, улюблена справа певної частини жіноцтва.

- *Крекетуша* – назва походить від слова "*крек*", що означає спів жаб на болоті. Таких балакучих жінок уявляють жабами у болоті.

- *Лупача, лупеталька* – називають частину жіноцтва, яка поширює дезінформацію, зазвичай ці особи є інтелігентними на вигляд.

- *Сокачара* – назва сільської діячки, зазвичай старої дівки, яка йде від хати до хати, всюди дізнається, де і що трапилося протягом дня. Увечері вона ділиться власними спостереженнями зі своїми незаміжніми подругами.

Як і для характеристики чоловічої статі, у жіноцтва ми виявили не одну характерну негативну рису, а кілька. Крім попередньої риси, звернемо увагу на те, як сербське суспільство називає і сприймає злу, підступну жінку. Зокрема, ми знайшли такі лексеми на позначення цієї риси: *горопадница* [3], *бестија*, *вештица*, *совуљага*, *баба*, *мора*, *злбница*, *фурија*, *бедница*, *ростија*, *ала*, *змија*, *јадница*, *Каракоңула*, *оштрокоңца*, *злица*, *аспида*, *кучка*, *подмуклица*, *гадура*, *гуја*, *пизда*, *пичка*, *куја*. Пояснимо деякі з лексем:

- *Вештица* – первісно, за сербською міфологією це назва істоти, яка є сестрою Баби Яги (Бабароги). Така зла жінка з неприємною зовнішністю літає на мітлі. Широкому загалу вона відома з байок та мультфільмів.

- *Ростија* – номінація злої жінки, яка для досягнення своєї мети не гребує жодними засобами.

- *Аспида* – назва нескурпульозної, неотесаної і аморальної жінки, схильної до сварок чи конфліктів.

- *Фурија* – цю лексему використовують на позначення запальної, біснуватої жінки, яка все змітає на своєму шляху.

- *Бестија* – жінка-змія, яка вирізняється прекрасною статуєю та розумом вбивці. Найчастіше чоловіки у таких закохуються.

- *Каракоңула* – називає ще одну сербську міфологічну істоту, яка вирізняється своїм неприглядним виглядом та злобою. Номінацію використовують для називання демонічної жінки з обличчям старої баби, довгими нігтями, металевими зубами і рогами.

- *Змија* – так називають дуже злу й підступна жінку, її асоціюють з плазуном.

- *Ала* – слово використовують щодо жінки, яку порівнюють з драконом, ще однією міфологіч-

ною істотою: злою, нерозумною, надзвичайно прожерливою і дуже сильною.

5. Апробація результатів досліджень

Основні теоретичні положення та результати дослідження обговорювали на Всеукраїнській науково-практичній конференції "Мова. Культура. Взаєморозуміння" (Дрогобич, 2011); на міжнародній науковій конференції молодих вчених "Славістика ХХІ століття: традиції та перспективи розвитку" (Львів, 2011); на ІХ Всеукраїнському соціолінгвістичному семінарі (Львів, 2012); на ХХІ Міжнародному славістичному колоквиумі (Львів, 2012); на ХХІІ Міжнародному Славістичному колоквиумі, присвяченому пам'яті слов'янських першопросвітників святих Кирила і Мефодія (ЛНУ ім. І. Франка, 2013р.); на Х Всеукраїнському семінарі "Теорія і практика соціолінгвістичних досліджень" (ЛНУ ім.І.Франка, 2013 р.); на ХІ Всеукраїнській науковій конференції молодих філологів "VIVAT ACADEMIA": Українська філологія – історія, теорія, методологія, присвячена 165-річчю заснування кафедри української словесності у Львівському університеті (ЛНУ ім.І.Франка, 2013 р.) та на Міжнародній науковій конференції *Registre jazyka a jazykovedy*, організованій з нагоди ювілею проф. Даніели Сланчової (Словаччина, Пряшів, 2013р.).

6. Висновки

У статті було звернено увагу на певні негативні риси, притаманні жінкам та чоловікам та їх номінації у сербській мові. Отже, підсумуємо.

Термін "гендер" використовувався спочатку в історії, історіографії, соціології та психології. Гендер як соціологічне поняття знадобився для того, щоб продемонструвати різницю між біологічною статтю людини і статтю як набором соціально зумовлених особливостей статусу та поведінки. Гендерна картина світу створюється та зазнає змін через гендерні стереотипи – сформовані під впливом когнітивної діяльності та соціально-культурного досвіду людини, стійкі уявлення про лінгвістичні категорії, закріплені в поняттях чоловік чи жінка.

У структурі тематичного ряду *жінка* та *чоловік* було виділено низку мікрокомпонентів. У межах мікрокомпоненту "внутрішні характеристики" було виділено дві різні для кожної статі концепт-туальні ознаки. Для чоловічої статі це – слабодухий, нерішучий чоловік (72 лексеми із негативною (висміювальною) конотацією: *папучар*, *млитавац*, *килавац*, *тетка*, *кукавица*, *пекмез*, *шуша*, *кукумавка*, *цмиздравац*, *цилиндрета*); груб'ян, невихований чоловік (38 лексем: *примитивац*, *дрипац*, *варвар*, *простак*, *буздован*, *шабан*, *гористак*, *дилкоц*, *неандерталац*, *папак*). Стосовно жіноцтва особливо характерною рисою якого є балакучість вживається 23 лексеми, найчастіше з жартівливим значенням, зрідка з відтінком висміювання: *алапача*, *торокуша*, *трачара*, *блебетуша*, *лупача*, *сокачара*, *алакача* та *злість* – виявлено 24 лексеми (*вештица*, *аспида*, *ала*, *горопадница*, *злбница*). Отже, маємо підстави твердити, що у сербській культурній традиції негативно сприймають нерішучість чоловіка та його не

вігластво. До балакучих жінок ставляться поблагливо, злегка іронічно. Різко негативним є ставлення до злої, підступної жінки.

Література

1. Zubov, M. I. Лінгвотекстологія середньовічних слов'янських повчань проти язичництва [Текст]: монографія / М. І. Зубов. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2004. – 336 с.
2. Толстой, И. И. Сербско-хорватско-русский словарь [Текст] / И. И. Толстой. – М.: Гос. Изд. Иностран. Словарей, 1957. – 1168 с.
3. Тосић, П. Речник синонима [Текст] / П. Тосић и сарадници. – Београд: Корнет, 2008. – 712 с.
4. Речник српског сленга [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://vukajlija.com/>
5. Rečnik srpskog žargona [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://opusteno.rs/ljubav-romantika-f4/recniku-srpskog-zargona-t1758.html>
6. Бессонова, О. Л. Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивний і гендерний аспекти [Текст]: дис. ... доктора філол. наук / О. Л. Бессонова. – Донецьк, 2002. – 463 с.
7. Кирилина, А. В. Гендерные аспекты языка и коммуникации [Текст]: дис. ... канд. филол. наук / А. В. Кирилина. – М., 2000. – 369 с.
8. Мартинюк, А. П. Конструювання гендеру в англomовному дискурсі [Текст] / А. П. Мартинюк. – Харків: Константа, 2004. – 292 с.
9. Соколова, Н. В. Вербалізація концептосфери "фемінізм" в американському жіночому дискурсі XIX–XXI ст. [Текст]: дис. ... канд. філол. наук / Н. В. Соколова. – Одеса, 2007. – 253 с.
10. Сукаленко, Т. М. Метафоричне вираження концепту жінка в українській мові [Текст] / Т. М. Сукаленко. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, Інститут української мови, 2010. – 240 с.
11. Гендерні особливості авторського мовлення [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://knowledge.allbest.ru/languages/3c0b65635a3bc78b5c43a89521306d27_0.html
12. Смит, С. Постмодернизм и социальная история на западе: проблемы и перспективы [Текст] / С. Смит // Вопросы истории. – 1997. – № 8. – С. 154–161.
13. Маслова, В. А. Homo lingualis в культуре: монография [Текст] / В. А. Маслова. – Витебск: ВГУ им. П. М. Машерова, 2004. – 214 с.
14. Дмитрієва, М. М. Чи є чесна жінка чесною людиною [Електронний ресурс] / М. М. Дмитрієва. – Режим доступу: http://linguistics.kava.kiev.ua/publications/2006/06/30/chi_e_chesna_zhinka_58.html
15. Селіванова, О. О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд): навч. посібник для спец. "Українська мова і література", "Мова і література" [Текст] / О. О. Селіванова. – К.: Фітосоціоцентр, 1999. – 148 с.
16. Актуальні проблеми сучасної української гендерної лінгвістики [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ukrreferat.com/index.php?referat=69143&pg=1>
17. Левченко, О. П. Лінгвокультурологія та її термінна система [Текст] / О. П. Левченко // Проблеми української термінології. – 2003. – № 490. – С. 105–113.

References

1. Zubov, M. I. (2004). Lnhvotekstolohiia serednovichnykh slovianskykh povchan proty yazychnytstva: Monohrafiia [Linguotextology of the medieval Slavic homilies against paganism]. Odessa: ORIDU NADU, 336.
2. Tolstoy, I. I. (1957). Serbsko-horvatsko-russkyi slovar [Serbo-Croatian-Russian dictionary]. Moscow: State Publishing House of Foreign and National Dictionaries, 1168.
3. Tshositsh, P. et. al. (2008). Rechnik sinonima [Thesaurus]. Belgrade: Cone, 712.
4. Serbian slang dictionary. Available at: <http://vukajlija.com/>
5. Dictionary Serbian jargon. Available at: <http://opusteno.rs/ljubav-romantika-f4/recniku-srpskog-zargona-t1758.html>
6. Bessonova, O. L. (2002). Otsynnyi tezaurus angliys-koi movy: kognityvnyi i gendernyi aspekty [Evaluation Thesaurus of English Language: Cognitive and Gender Aspects]. Donetsk, 463.
7. Kirilina, A. V. (2000). Gendernye aspekty yazyka i kommunikatsii [Gender aspects of language and communication]. Moscow, 369.
8. Martyniuk, A. P. (2004). Konstruyuvannia gendera v anglomovnomu dyskursi [Gender Construction in the English Discourse]. Kharkiv: Konstanta, 292.
9. Sokolova, N. V. (2007). Verbalizatsiia kontseptosfery "fenizm" v amerykanskomu zhinochomu dyskursi XIX–XXI st. [Verbalization of conceptual domain of "feminism" in American women's discourse of XIX–XXI c]. Odessa, 253.
10. Sukalenko, T. M. (2010). Metaforychne vyrazhennia kontseptu zhinka v ukrainiiskii movi [Metaphoric expression of the concept "Zhinka" (Woman) in the Ukrainian language]. Kyiv: Publishing House "Dmytro Buraho", Institute for the Ukrainian Language, 240.
11. Gender peculiarities of the author's speech. Available at: http://knowledge.allbest.ru/languages/3c0b65635a3bc78b5c43a89521306d27_0.html
12. Smit, S. (1997). Postmodernizm i sotsialnaia istoriia na zapade: problemy i perspektivy [Postmodernism and social history in the west: problems and perspectives]. Questions of History, 8, 154–161.
13. Maslova, V. A. (2004). Homo lingualis v kulture: monografia [Homo lingualis in culture]. Vitebsk: Vitebsk State University named after P. M. Masherov, 214.
14. Dmytriieva, M. M. Is an honest woman an honest person? Available at: http://linguistics.kava.kiev.ua/publications/2006/06/30/chi_e_chesna_zhinka_58.html
15. Selivanova, O. O. (1999). Aktualni napriamy suchasnoi lnhvistyky (analitichnyi ohliad) [Actual directions of the modern linguistics (analytical overview)]. The manual for the students of Ukrainian language and literature departments. Kyiv: Phytosociocentre, 148.
16. Actual problems of the modern Ukrainian gender linguistics. Available at: <http://www.ukrreferat.com/index.php?referat=69143&pg=1>
17. Levchenko, O. P. (2003). Lnhvokulturolohiia ta yii terminna systema [Linguoculturology and its term system]. Problems of the Ukrainian terminology, 490, 105–113.

*Рекомендовано до публікації д-р філол. наук, професор Васильєва Л. П.
Дата надходження рукопису 20.02.2015*

Девлиш Дарія Володимирівна, аспірант, кафедра слов'янської філології, Львівський національний університет ім. І. Франка, вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000
E-mail: dar3806@yandex.ua